

Parengė Tarptautinės migracijos organizacijos Migracijos informacijos centras

Išleista Nyderlandų užsienio reikalų ministerijos lešomis.

ISBN 978-9955-697-11-4

© Tarptautinė Migracijos Organizacija

TURINYS

NORITE DIRBTI KITOJE ES VALSTYBĖJE?.....	4
Įvadas.....	4
Bendrijos nuostatos dėl laisvo darbuotojų judėjimo	4
ES plėtra. Pereinamieji laikotarpiai.....	5
GALIMYBĖ ĮSIDARBINTI.....	9
Kaip ieškoti darbo kitoje šalyje?.....	9
Profesinės kvalifikacijos pripažinimas	11
Darbuotojo migranto teisės.....	11
Išvykimo iš Lietuvos deklaravimas	12
Atvykimo į kitą valstybę narę procedūros	13
Šeimos narių apsigyvenimo kitoje valstybėje narėje procedūros.....	15
Šeimos narių teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje.....	16
Įvažiavimo ir gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje apribojimai.....	17
Šeimos narių teisės išsiskyrus, anuliavus santuoką, nutraukus registruotą partnerystę, išvykus į kitą šalį, mirus	18
Šeimos narių darbas priimančiojoje valstybėje narėje.....	19
Dalyvavimas profesinio rengimo kursuose, nedarbas	20
Trečiųjų šalių piliečių teisės.....	20
Minimalus europiečių atlyginimas.....	21
Kaip užsitikrinti savo teises?	23
Teisė į socialinę apsaugą.....	23
Informacijos šaltiniai.....	24

NORITE DIRBTI KITOJE ES VALSTYBĖJE?

ĮVADAS

Laisvas asmenų judėjimas yra viena pagrindinių laisvių, kurią užtikrina Bendrijos teisė. Europos Sąjungos (toliau – ES) piliečiai gali išvykti dirbti į kitą ES valstybę narę arba studijuoti, teikti paslaugų arba jomis naudotis, įsteigti ten bendrovę, įsikurti išėję į pensiją, arba jei yra ekonomiškai neaktyvūs – tiesiog gyventi.

Šiame leidinyje apibrėžiamas statusas asmenų, kurie migruoja ES profesiniais tikslais.

BENDRIJOS NUOSTATOS DĖL LAISVO DARBUOTOJŲ JUDĖJIMO

Laisvas darbuotojų judėjimas vyksta nuo 1957 m., t. y. nuo Europos Bendrijos (EB) sukūrimo. Laisvo darbuotojų judėjimo nuostata įtvirtinta EB sutarties 39 straipsnyje ir kituose teisės aktuose:

- ✓ **Reglamente (EEB) Nr. 1612/68;**
- ✓ **Direktyvoje 2004/38/EB.** Joje nurodyta ES piliečiams suteikiamos teisės, konsoliduoti ir patikslinti ankstesni teisės aktai, susiję su laisvu asmenų judėjimu. Ši direktyva įsigaliojo 2006 m. balandžio 30 d. Kiti reglamentai nustato kvalifikacijų ir diplomų pripažinimo tvarką, socialinės apsaugos principus.

Bendrijos nuostatos dėl laisvo darbuotojų judėjimo taikomos darbuotojams migrantams iš ES šalių narių arba iš Europos ekonominės erdvės šalių: Islandijos, Lichtenšteino ir Norvegijos. Darbuotojas – tai asmuo, kuris dirba tam tikrą ir veiksmingą darbą; dirba vadovaujamas kito asmens; už šį darbą jam mokamas atlyginimas.

Darbuotojais laikomi ir valstybės tarnautojai bei viešojo sektoriaus darbuotojai, taip pat sportininkai, dirbantys pagal darbo sutartį.

Laisvas darbuotojų judėjimas suteikia teisę:

- ✓ ieškotis darbo kitoje valstybėje narėje;
- ✓ dirbti kitoje valstybėje narėje;
- ✓ gyventi valstybėje narėje, kai joje dirba;
- ✓ gyventi joje kartu su šeima;
- ✓ pasilikti toje valstybėje narėje, kurioje dirbo;
- ✓ būti vertinamam taip pat, kaip ir priimančiosios valstybės narės piliečiai, dėl galimybių įsidarbinti, darbo sąlygų, kitų lengvatų, galinčių palengvinti integraciją toje šalyje.

Komandiruotųjų darbuotojų padėtis yra skirtinga. Komandiruotieji darbuotojai siunčiami į kitą šalį atlikti tam tikro darbo ar užduoties ir, įvykdę savo užduotį, grįžta į savo kilmės šalį. Šių darbuotojų socialinę apsaugą apibrėžia direktyva, nustatanti darbuotojų apsaugos, kurią priimančioje šalyje turi užtikrinti darbdaviai, siunčiantys savo darbuotojus į kitą valstybę narę atlikti laikino darbo, privalomąsias taisykles.

ES PLĖTRA. PEREINAMIEJI LAIKOTARPIAI

ES plėtra sukuria naujų valstybių narių gyventojams palankias galimybes nevaržomiems persikelti iš vienos šalies narės į kitą. 2004 m. gegužės 1 d. tuometinė 15 valstybių narių ES išsiplėtė – priimta 10 naujų valstybių narių. 2003 m. Stojimo į ES sutartyje, kuri buvo šios plėtros pagrindas, numatytos laisvo darbuotojų judėjimo pereinamojo laikotarpio priemonės. Jos taikomos Čekijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Vengrijos, Slovakijos, Slovėnijos piliečiams. Kiprui ir Maltai pereinamojo laikotarpio priemonės netaikomos, tik Maltai numatyta galimybė taikyti apsaugos sąlygas, jei jos darbo rinkoje kiltų rimtų problemų.

2004 m. gegužės 1 d. įstojusių į ES valstybių narių, kurioms taikomos pereinamojo laikotarpio priemonės, darbuotojams turi būti teikiama pirmenybė darbuotojų iš trečiųjų šalių atžvilgiu.

Vadovaujantis pereinamojo laikotarpio priemonėmis, 15 ES valstybių narių leidžiama atidėti Bendrijos teisės aktų dėl galimybės įsidarbinti 8 ES valstybių narių piliečiams taikymą ir vietoj jo taikyti nacionalines taisykles, t. y. leidimų dirbti išdavimą. Jei darbuotojui suteikiamas leidimas dirbti, vėliau jis turi būti vertinamas taip pat, kaip ir tos šalies piliečiai. Be to, 8 ES valstybių narių piliečiai, legaliai dirbę vienoje iš 15 ES valstybių narių įstojimo į ES dieną arba vėliau ir turėję leidimą dirbti 12 mėnesių ar ilgesniam laikotarpiui, gali be leidimo dirbti patekti į šios valstybės narės darbo rinką, tačiau leidimas dirbti kitose ES valstybėse narėse automatiškai nesuteikiamas.

ES suformulavo gana lanksčią poziciją ir nustatė pereinamąjį laikotarpį nuo 2 iki 7 metų nuo Lietuvos narystės pradžios (pagal formulę 2+3+2), kurio metu ES šalys narės galės riboti laisvą darbo jėgos judėjimą iš Lietuvos.

Pirmajame etape 15 valstybių narių gali taikyti nacionalines priemones dvejus metus nuo naujų valstybių narių įstojimo į ES pradžios. Taip pat jos gali priimti sprendimą liberalizuoti darbuotojų patekimą į savo šalies darbo rinką ir panaikinti reikalavimą gauti leidimą dirbti.

8 ES valstybės narės gali taikyti tokius pat apribojimus piliečiams tų 15 ES valstybių narių, kurios taiko apribojimus jų piliečiams.

Jungtinė Karalystė, Airija, Švedija pareiškė nuo Lietuvos įstojimo į ES, kad tokių apribojimų netaikys.

Iki 2006 m. balandžio 30 d. 15 ES valstybių narių turėjo pranešti Europos Komisijai dėl apribojimų taikymo dar 3 metus.

Dabartinė padėtis dėl pereinamojo laikotarpio priemonių pateikiama lentelėje, joje taip pat matyti pereinamojo laikotarpio priemonės ir naujai įstojusių į ES šalių narių – Bulgarijos bei Rumunijos – atžvilgiu.

Lietuvos darbuotojų judėjimo apribojimai nuo įstojimo į ES

Valstybė	Iki 2006 m. balandžio 30 d.	Nuo 2006 m. gegužės 1 d.
Airija	Darbo rinka atvira.	Darbo rinka atvira.
Graikija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Darbo rinka atvira.
Islandija**	Dėl kaimynių apsisprendimo ir dėl 1/4 migruojančių darbuotojų iš naujų valstybių narių, esančių Islandijoje, apribojo patekimą į darbo rinką.	Darbo rinka atvira.
Ispanija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Darbo rinka atvira.
Italija	Ministro Pirmininko potvarkiu tvirtinamos kvotos metams. Išduodami supaprastinti leidimai dirbti, kuriais rūpinasi darbdavys.	2006 m. liepos pabaigoje paskelbė atverianti savo darbo rinką.
Jungtinė Karalystė	Darbo rinka atvira, bet naujų valstybių narių piliečiai per 30 dienų nuo įsidarbinimo turi registruotis.	Darbo rinka atvira, bet naujų valstybių narių piliečiai per 30 dienų nuo įsidarbinimo turi registruotis.
Nyderlandai (Olandija)	Darbuotojai įleidžiami tik į tuos sektorius, kur pagal Darbo ir pajamų centro įvertinimus yra darbuotojų trūkumas. Tuose sektoriuose netaikomas 5 savaičių laukimo laikotarpis, tad leidimo dirbti išdavimas trunka tik 2 savaites.	Nuo 2007 m. gegužės 1 d. darbo rinka atvira.
Portugalija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Darbo rinka atvira.
Suomija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Darbo rinka atvira.
Švedija	Darbo rinka atvira.	Darbo rinka atvira.
Belgija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Ribos patekimą į darbo rinką, bet „kritinėms“ profesijoms (kur trūksta darbuotojų) leidimo dirbti išdavimas trunka iki 5 darbo dienų.*
Danija	Danija leidžia ieškoti darbo būnant šalyje iki 6 mėnesių, bet, radus darbdavį, reikia gauti supaprastintą leidimą dirbti tik visai darbo dienai, registruotoje įmonėje, vienodomis darbo sąlygomis ir už atlyginimą, nepažeidžiantį kolektyvinės sutarties.	Numato laipsniškai lengvinti įsidarbinimo sąlygas, t. y. įmonės, taikančios kolektyvines sutartis, galės iš anksto gauti leidimą įdarbinti (darbuotojui nebereikės leidimo dirbti), be to, numato laipsniškai naikinti leidimo dirbti reikalavimą konkrečiuose sektoriuose, kur bus didelis darbuotojų trūkumas.*

Lentelės tęsinys

Valstybė	Iki 2006 m. balandžio 30 d.	Nuo 2006 m. gegužės 1 d.
Norvegija**	ES piliečiams išduodami supaprastinti leidimai dirbti, jei dirbama pagal normas atitinkančias darbo sąlygas ir už pakankamą darbo užmokestį.	Numatoma taikyti tokius pat apribojimus.*
Prancūzija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Numato laipsniškai naikinti ribojimus atsižvelgiant į konkrečiuose sektoriuose esantį darbuotojų trūkumą. Statybos, viešbučių ir maitinimo, žemės ūkio, prekybos, apdirbamosios pramonės ir valymo sektoriuose leidimai dirbti išduodami auto-
Liuksemburgas	Riboja patekimą į darbo rinką.	Riboja patekimą į darbo rinką, bet taikys supaprastintas leidimo dirbti išdavimo procedūras žemės ūkio srityse. Po metų numatomas persvarstymas.*
Austrija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Ir toliau ribos patekimą į darbo rinką.*
Vokietija	Riboja patekimą į darbo rinką.	Nuo 2007 m. lapkričio 1 d. atverė darbo rinką užsieniečiams, baigusiems VFR universitetus, bei mechanikos, elektrotechnikos, automobilių transporto specialybės universitetų absolventams. Reikalingi
Šveicarija***	Riboja patekimą į darbo rinką.	Nedraudžia apribojimų persvarstymas.

* - iki 2009 m. balandžio 30 d.

** - EEE (Europos ekonominės erdvės) šalis, kuri ES institucijose neturi balso teisės, bet taiko ES taisykles

*** - pagal EB ir Šveicarijos susitarimo dėl laisvo asmenų judėjimo protokolą dėl naujų valstybių narių įstojimo į ES

2007 m. rugsėjo mėnesį Europos Parlamente plenarinio posėdžio metu svarstyti legalios ir nelegalios migracijos klausimai. Diskutuota apie ES darbo leidimo – „mėlynosios kortelės“ įvedimą. Ši nenuolatinė kortelė gerą išsilavinimą turintiems užsienie-

čiams leistų dvejus metus gyventi ir dirbti ES teritorijoje. Jos galiojimas galėtų būti pratęsimas, radusiam darbą specialistui leidžiant persikelti į kitą ES valstybę.

GALIMYBĖ ĮSIDARBINTI

KAIP IEŠKOTI DARBO KITOJE ŠALYJE?

Jeigu esate ES valstybės narės pilietis, turite teisę ieškoti darbo kitoje valstybėje narėje. Nacionalinės įdarbinimo tarnybos padės jums taip pat, kaip padeda ir savo šalies piliečiams.

Jeigu ieškote darbo, pagal Teisingumo Teismo praktiką galite gyventi priimančioje valstybėje narėje „pagrįstą laikotarpį, pakankamą, kad galėtumėte susipažinti su darbo pasiūlymais ir imtis įsidarbinimui reikalingų veiksmų“. Šiam laikotarpiui pasibaigus, jūsų negalima išsiųsti iš šalies, jei įrodote, kad vis dar ieškote darbo ir turite galimybę įsidarbinti, pvz., turite suplanuotų pokalbių su darbdaviais.

Darbo ieškantys asmenys gali naudotis tam tikromis finansinėmis lengvatomis, bet prieš gaunant tokią lengvatą gali tekti įrodyti, kad ieškantysis darbo yra užmezgęs „tikrą ryšį“ su šios valstybės darbo rinka, t. y. įrodyti, kad jis pagrįstą laikotarpį iš tikrųjų ieškojo darbo šioje valstybėje narėje.

Europos darbo mobilumo portale <http://europa.eu.int/eures> ir Lietuvos darbo biržos interneto svetainėje <http://ldb.lt/eures> rasite naudingos informacijos apie įsidarbinimo galimybes ES šalyse. Juose pateikta informacija apie įsidarbinimo taisykles ir procedūras įvairiose ES valstybėse narėse, praktinės žinios apie gyvenimo ir darbo sąlygas (pragyvenimo išlaidos, mokesčiai, darbuotojų paklausa įvairiuose sektoriuose, socialinė apsauga ir kt.). Taip pat pateikiamos laisvos darbo vietos.

Kitos ES valstybės narės piliečiai įsidarbindami negali būti diskriminuojami dėl savo pilietybės.

Tačiau įsidarbinant kai kuriuose valstybinio sektoriaus postuose reikia turėti tos valstybės narės pilietybę. Valstybės tarnautojai ir viešojo sektoriaus darbuotojai taip pat laikomi darbuotojais, todėl jiems irgi taikomos reglamento (EEB) Nr.1612/68 nuostatos. Tačiau jei pareigybė susijusi su valstybinių įgaliojimų vykdymu ir atsakomybe už valstybės bendrųjų interesų apsaugą, gali būti, kad ją bus leidžiama užimti tik priimančios valstybės narės piliečiams. Tai būtų darbas tam tikrose valdžios ir kitose valstybinėse institucijose – viešosios tvarkos palaikymo pajėgose, ginkluotosiose pajėgose, policijoje, teismuose, diplomatinėje tarnyboje, mokesčių įstaigose ir kt.

ES piliečiai turi teisę dalyvauti įdarbinimo konkursuose pareigoms viešojo sektoriaus institucijose eiti, išskyrus minėtą išimtį.

Jeigu kitos ES valstybės narės pilietis įsidarbino viešajame sektoriuje ir profesinę patirtį, kurią įmanoma palyginti, įgijo kitos valstybės narės valstybiniame sektoriuje, į šią patirtį privaloma atsižvelgti taip pat, kaip būtų atsižvelgiama į įsidarbinimo valstybėje narėje įgytą patirtį.

Kita išimtis susijusi su kalbos mokėjimu. Tam tikras kalbinių gebėjimų lygis gali būti privalomas, jei kalbos mokėjimas būtinas konkrečiam darbui atlikti, tačiau darbdavys neprivalo reikalauti, kad potencialus darbuotojas kaip įrodymą pateiktų tam tikrą konkrečią kvalifikaciją. Darbdavys taip pat negali reikalauti, kad kalba būtų darbuotojo gimtoji kalba, jei jis pretenduoja į darbo vietą, kuriai keliami aukšto lygio kalbos mokėjimo reikalavimai.

ES valstybių narių piliečiams nereikalingi leidimai dirbti, išskyrus 2004 m. gegužės 1 d. įstojusių į ES šalių piliečius, kuriems taikomi patekimo į darbo rinką apribojimai.

PROFESINĖS KVALIFIKACIJOS PRIPAŽINIMAS

ES taikoma bendroji kvalifikacijų ir diplomų pripažinimo sistema. Jei turite kvalifikaciją verstis reglamentuojama profesija (t. y. profesija, kuria negalima verstis be specialios profesinės kvalifikacijos) kurioje nors valstybėje narėje, kvalifikacija gali būti pripažinta kitoje valstybėje narėje. Tačiau jei profesinis mokymas arba profesinės veiklos sritis kitose valstybėse narėse labai skiriasi, priimančioji valstybė narė gali pareikalauti išlaikyti profesinio tinkamumo testą arba nustatyti adaptacijos laikotarpį.

DARBUOTOJO MIGRANTO TEISĖS

Darbuotojui migrantui turi būti taikomas vienodo požiūrio principas, t. y. jis turi būti vertinamas taip pat, kaip kiti priimančiosios šalies dirbantys piliečiai. Šio principo turi būti laikomasi įsidarbinant, mokant atlyginimą, atleidžiant iš darbo ar grąžinant į darbą, naudojantis socialinėmis ir mokesčių lengvatomis ir kt.

Kitos ES valstybės narės piliečiai turi būti vertinami taip pat, kaip priimančiosios šalies piliečiai, dėl galimybių dalyvauti profesiniame mokyme, tapti profesinių sąjungų nariais, taip pat dėl ap rūpinimo būstu.

Socialinės lengvatos pagal Teisingumo Teismo apibrėžimą yra tiek susijusios su darbo santykiais, tiek su jais nesusijusios lengvatos, bendrai suteikiamos nacionaliniams darbuotojams vien todėl, kad jie yra darbuotojai, arba dėl jų gyvenamosios vietos nacionalinėje teritorijoje, o šių lengvatų suteikimas palengvintų kitų valstybių narių darbuotojų judėjimą ES.

Prie tokių lengvatų priklauso: naudojimosi viešuoju transportu mokesčių lengvatos didelėms šeimoms, pašalpos vaikams auginti, laidojimo išlaidų kompensavimas ir minimalaus gyvenimo lygio dydžio išmokos.

Darbuotojai migrantai turi teisę gauti tas pačias mokesčių lengvatas kaip ir priimančiosios šalies darbuotojai. Pvz., jei priimančioji valstybė leidžia asmenims, mokantiems įmokas į profesinių pensijų fondus ar apsidraudusiems privačiu ligos ar neįgalumo draudimu, mokėti mažesnius mokesčius, ji turi taikyti tokias pat mokesčių lengvatas ir darbuotojams migrantams, mokantiems savo kilmės šalyse tokias įmokas.

Jei esate pasienio darbuotojas, turite teisę į visas lengvatas, mokamas toje valstybėje narėje, kurioje dirbate.

Pasienio darbuotojams gali būti taikomos specialios taisyklės dėl tam tikrų socialinės apsaugos lengvatų, kurias galite rasti interneto svetainėje adresu: http://europa.eu.employment_social/publications/2005/ke_6404022_lt.pdf

IŠVYKIMO IŠ LIETUVOS DEKLARAVIMAS

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos 1998 m. liepos 2 d. Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymu Nr. VIII-840 bei šio įstatymo 1, 4, 3, 11, 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymais, gyvenamąją vietą privalo deklaruoti:

1) Lietuvos Respublikos piliečiai, atvykę gyventi į Lietuvos Respubliką ilgiau kaip 183 dienoms per metus, keičiantys gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje **ar išvykstantys iš Lietuvos Respublikos ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui;**

2) Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai ar Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių piliečiai, atvykę gyventi į Lietuvos Respubliką ilgiau kaip tris mėnesius per pusę metų ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nustatyta tvarka įgiję teisę gyventi Lietuvos Respublikoje, keičiantys gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje ar išvykstantys iš Lietuvos Respublikos ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui;

3) leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje turintys užsienio valstybių, ne Europos Sąjungos valstybių narių ar ne Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių, piliečiai ir asmenys be pilietybės, atvykę gyventi į Lietuvos Respubliką ar keičiantys gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje arba išvykstantys iš Lietuvos Respublikos ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui.

Nuo šių metų liepos 1 d. gyvenamosios vietos deklaravimo funkcijas atlieka seniūnijos ar kiti savivaldybių administracijos padaliniai (Žin., 1998, Nr.66-1910, 2006, Nr.141-5395).

Asmenys gyvenamąją vietą deklaruoja seniūnijoje, aptarnaujančioje tą savivaldybės teritorijos dalį, kurioje jie gyvena, o jeigu savivaldybėje seniūnija neįsteigta arba savivaldybės teritorija nepriskirta seniūnijai – kitame savivaldybės administracijos padalinyje, kuriam pavesta įgyvendinti deklaravimo įstaigos funkciją.

ATVYKIMO Į KITĄ VALSTYBĘ NARĘ PROCEDŪROS

Vykdami į kitą ES valstybę narę jūs turite turėti galiojančią pasą ar galiojančią asmens tapatybės kortelę. Jei tikrinimo metu kelionės dokumentų neturite, jums turi būti suteikta teisė per pagrįstą laikotarpį gauti šiuos dokumentus arba kitomis priemonėmis įrodyti savo tapatybę, pilietybę ir tai, kad turite laisvo judėjimo ir gyvenimo toje valstybėje narėje teisę.

Jeigu esate ES darbuotojas migrantas, pagal naująją direktyvą jums nereikės gauti leidimo gyventi toje valstybėje narėje, kurioje gyvenate įsidarbinimo tikslais, o pakaks užsiregistruoti kompetentingose institucijose.

Procedūros priklauso nuo įsidarbinimo priimančioje valstybėje narėje trukmės:

- ✓ jei darbas truks trumpiau kaip 3 mėnesius, jokių formalumų, susijusių su gyvenamąja vieta, atlikti nereikia, tačiau nacio-

nalinės valdžios institucijos gali reikalauti pranešti apie jūsų buvimą šalyje;

- ✓ jei darbas truks ilgiau nei 3 mėnesius, valdžios institucijos gali reikalauti užsiregistruoti kompetentingoje institucijoje. Registravimosi terminas negali būti trumpesnis nei 3 mėnesiai nuo atvykimo. Registracijos pažymėjimas turėtų būti išduodamas pateikus asmens tapatybės kortelę arba pasą ir darbdavio patvirtinimą apie jūsų įdarbinimą arba darbo pažymėjimą.

Neatlikus šių formalumų, priimančiosios valstybės narės institucijos gali imtis tam tikrų sankcijų.

Teisę gyventi su jumis priimančiojoje valstybėje narėje turi šie šeimos nariai:

- ✓ jūsų sutuoktinis (-ė);
- ✓ partneris (-ė), su kuriuo (-ia) esate sudaręs (-iusi) registruotos partnerystės sutartį kurioje nors valstybėje narėje, tačiau tik tuo atveju, jei priimančiosios valstybės teisės aktuose tokia partnerystė laikoma lygiaverte santuokai ir laikantis šios valstybės narės teisės aktų;
- ✓ jūsų vaikai ir jūsų sutuoktinio (-ės) ar registruoto partnerio (-ės) vaikai, jaunesni nei 21 m. amžiaus, arba išlaikytiniai;
- ✓ jūsų ir jūsų sutuoktinio (-ės) ar registruoto partnerio išlaikomi giminaičiai pagal tiesiąją aukštutinę liniją.

Valstybės narės privalo sudaryti palankias sąlygas įvažiuoti ir gyventi šalyje šiems asmenims:

- ✓ kitiems šeimos nariams, kurie yra jūsų išlaikytiniai arba jūsų namų ūkio nariai arba kuriems dėl rimtų sveikatos sutrikimų būtina jūsų priežiūra;
- ✓ partneriams, su kuriais palaikote ilgalaikius santykius, jei jie yra tinkamai patvirtinti.

Valstybių narių valdžios institucijos yra įpareigosios išnagrinėti asmenines aplinkybes, tačiau jos nėra įpareigosios automatiškai suteikti gyvenimo priimančiojoje šalyje teisės.

ŠEIMOS NARIŲ APSIGYVENIMO KITOJE VALSTYBĖJE NARĖJE PROCEDŪROS

Jei jūsų šeimos nariai yra kitos ES valstybės narės piliečiai, jie gali įvažiuoti į priimančiąją valstybę pateikę galiojantį pasą ar galiojančią asmens tapatybės kortelę. Jei jie yra trečiųjų šalių piliečiai, privalo pateikti galiojantį pasą ir kai kuriais atvejais įvažiavimo vizą. Jei jie neturi pasiėmę reikalingų kelionės dokumentų ar vizų, prieš atsisakant įsileisti juos į šalį privalo būti suteikta galimybė gauti šiuos dokumentus per pagrįstą laikotarpį ar kitomis priemonėmis įrodyti, kad jie turi laisvo asmenų judėjimo ir gyvenimo tose šalyse teisę.

Valstybės narės turėtų sudaryti darbuotojo šeimos nariams visas reikiamas sąlygas gauti vizas, jos turėtų būti nemokamos. Vizos turėtų būti išduodamos skubos tvarka. Jei šeimos narys turi valstybės narės išduotą leidimą gyventi šalyje, viza nereikalinga.

Su teise gyventi šalyje ilgiau kaip 3 mėnesius susiję formalumai priklauso nuo to, ar šeimos nariai yra ES, ar trečiųjų šalių piliečiai.

Jei šeimos nariai yra ES piliečiai, gali būti privaloma užsiregistruoti kompetentingoje institucijoje, pateikiant šiuos dokumentus:

- ✓ galiojančią asmens tapatybės kortelę ar pasą;
- ✓ šeimos ryšius ar registruotą partnerystę įrodančius dokumentus;
- ✓ darbuotojo, kurį lydi šeimos nariai, registracijos pažymėjimą ar (jei registracijos toje valstybėje narėje nėra) kitą gyvenimo priimančiojoje valstybėje narėje įrodymą;

- ✓ kitiems šeimos nariams, išlaikomiems giminaičiams ar ilgalaikių santykių partneriams –įrodymų, kad jie priklauso šioms kategorijoms.

Užsiregistravus jiems išduodamas registracijos pažymėjimas.

Jei šeimos nariai yra trečiųjų šalių piliečiai, jiems išduodama Europos Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelė. Ši kortelė galios penkerius metus arba numatomą ES piliečio gyvenimo priimančioje valstybėje narėje laiką, trumpesnę nei penkeri metai. Šiuo atveju pateikiamas galiojantis pasas ir kiti dokumentai, kaip ir ES piliečio šeimos atvykimo į priimančiąją valstybę narę atveju. Prašymas išduoti leidimą gyventi priimančiojoje valstybėje narėje turi būti pateiktas ne mažiau kaip trys mėnesiai nuo atvykimo dienos.

ŠEIMOS NARIŲ TEISĖ GYVENTI PRIIMANČIOJOJE VALSTYBĖJE NARĖJE

Jeigu atvykę šeimos nariai yra ES piliečiai, jiems bus suteikta teisė nuolat gyventi priimančiojoje valstybėje narėje tada, kai jie bus nuolatos gyvenę šioje šalyje penkerius metus. Gavusi prašymą, priimančioji valstybė turi išduoti dokumentą, patvirtinantį nuolatinį gyvenimą šioje valstybėje narėje.

Jeigu šeimos nariai yra trečiosios šalies piliečiai, be pertraukų teisėtai išgyvenę kartu priimančiojoje valstybėje narėje penkerius metus, jiems suteikiama teisė nuolat gyventi priimančiojoje valstybėje narėje. Šiuo atveju išduodama nuolatinio leidimo gyventi šalyje kortelė, kuri atnaujinama kas dešimt metų.

Tam tikromis aplinkybėmis atvykęs ES pilietis ir jo šeimos nariai gali įgyti šį statusą anksčiau. Šis statusas įgyjamas:

- ✓ nustojus dirbti dėl išėjimo į pensiją ir jeigu priimančiojoje valstybėje narėje išdirbote ne

- ✓ trumpiau kaip pastaruosius 12 mėnesių, o nuolat joje gyvenote ilgiau nei trejus metus;
- ✓ jei nustojote dirbti dėl nuolatinio nedarbingumo ir jeigu gyvenote priimančiojoje valstybėje
- ✓ narėje ilgiau kaip dvejus metus. Jei toks nedarbingumas yra nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinio susirgimo pasekmė, gyvenimo šalyje trukmės reikalavimas nekliamas;
- ✓ jei priimančiojoje valstybėje narėje be pertraukos išdirbote trejus metus nuolat ten gyvendamas, o dabar dirbate kitoje valstybėje narėje, tačiau išlaikote gyvenamąją vietą priimančiojoje valstybėje narėje, į kurią grįžtate kiekvieną dieną arba kartą per savaitę.

ĮVAŽIAVIMO IR GYVENIMO PRIIMANČIOJOJE VALSTYBĖJE NARĖJE APRIBOJIMAI

Teisė gyventi priimančiojoje valstybėje narėje gali būti panaikinta, jei nesate darbuotojas ar prarandate šį statusą ir nebeatitinkate sąlygų, kuriomis remiantis pagal Bendrijos teisę būtų suteikiama teisė gyventi šioje šalyje (kaip ekonomiškai neaktyviam asmeniui, studentui, kt.).

Teisė įvažiuoti į šalį ir gyventi joje kaip darbuotojui gali būti apribota tik dėl viešosios politikos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos priežasčių. Priemonės dėl visuomenės sveikatos taikomos tik Direktyvoje 2004/38/EB minimų ligų atvejais.

Turi būti suteikta galimybė pasinaudoti nacionaliniu lygmeniu priinamomis teisinės gynybos priemonėmis.

ŠEIMOS NARIŲ TEISĖS IŠSISKYRUS, ANULIAVUS SANTUOKĄ, NUTRAUKUS REGISTRUOTĄ PARTNERYSTĘ, IŠVYKUS Į KITA ŠALĮ, MIRUS

Jei šeimos nariai turi teisę nuolat gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jie turi teisę pasilikti šioje valstybėje narėje.

Jei šeimos nariai dar neįgijo teisės gyventi priimančiojoje valstybėje narėje, jų padėtis priklausys nuo jų pilietybės.

Jei jie yra ES piliečiai, jie turi teisę pasirinkti, ar grįžti į kilmės šalį ar pasilikti gyventi priimančiojoje valstybėje narėje. Šiuo atveju jie privalo įrodyti, kad atitinka gyvenimo šalyje sąlygas pagal kurį nors iš Bendrijos teisėje nurodytų variantų, t. y. kad jie yra darbuotojai, savarankiškai dirbantys asmenys, pensininkai, ekonomiškai neaktyvūs gyventojai.

Jei jie nėra kurios nors ES valstybės narės piliečiai, tai:

- ✓ mirus darbuotojui migrantui, jie turi teisę pasilikti priimančiojoje valstybėje narėje, jei gyveno joje kaip darbuotojo šeimos nariai ne mažiau kaip vienerius metus iki jo mirties ir yra „ekonomiškai nepriklausomi“, t. y. darbuotojai ar savarankiškai dirbantys asmenys arba turintys pakankamai išteklių ir sveikatos draudimą, arba šeimos, kurią priimančiojoje valstybėje narėje jau yra sukūrus šiuos reikalavimus atitinkantis asmuo, nariai. Pvz., tai taikoma vaikams, kurie patys neatitinka gyvenimo priimančiojoje valstybėje sąlygų, tačiau jas atitinka likęs gyvas tėvas ar motina;
- ✓ nutraukus santuoką (kai ji anuliuojama ar įvyksta skyrybos) arba registruotos partnerystės nutraukimo atveju šeimos narys, kuris yra trečiosios šalies pilietis, turi teisę pasilikti priimančiojoje valstybėje narėje, jeigu:
- ✓ santuoka ar partnerystė truko ne trumpiau nei trejus metus, įskaitant vienerius gyvenimo metus priimančiojoje valstybėje narėje, arba

- ✓ sutuoktinis, kuris yra kitos šalies pilietis, yra ES piliečio vaikų globėjas, arba
- ✓ santuokos ar partnerystės nutraukimą lėmė ypač sunkios aplinkybės, pvz., smurtas šeimoje, arba
- ✓ poros sutarimu sutuoktinis, kuris yra trečiosios šalies pilietis, turi teisę matytis su nepilnamečiu vaiku, jei teismas nusprendė, kad tokie pasimatymai turi vykti priimančiojoje valstybėje narėje tiek laiko, kiek reikės.

Jeigu tenkinama viena šių sąlygų, šeimos nariai turės įrodyti, kad jie bus „ekonomiškai

nepriklausomi“ arba kad jie yra šeimos, kurią priimančiojoje valstybėje narėje jau yra sukūręs šį reikalavimą atitinkantis asmuo, nariai.

Jei darbuotojas migrantas išvyko iš šalies arba mirė, jo (jos) vaikai, likę tėvas ar motina, kuris (-i) yra faktinis (-ė) vaikų globėjas (-a), nepriklausomai nuo jų pilietybės, nepraranda teisės gyventi šalyje, jeigu vaikai gyvena priimančiojoje valstybėje narėje ir mokosi švietimo įstaigoje (iki jos baigimo).

ŠEIMOS NARIŲ DARBAS PRIIMANČIOJOJE VALSTYBĖJE NARĖJE

Nepriklausomai nuo pilietybės šeimos nariai turi teisę įsidarbinti priimančiojoje valstybėje narėje arba savarankiškai dirbti joje. Jei jie yra trečiosios šalies piliečiai, jiems nereikalingas leidimas dirbti.

Vaikai turi teisę įgyti išsilavinimą priimančiojoje valstybėje narėje tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir jos piliečiai.

DALYVAVIMAS PROFESINIO RENGIMO KURSUOSE, NEDARBAS

Darbuotojo statusas išlaikomas šiais atvejais:

- ✓ jei esate tinkamai užregistruotas priverstinis bedarbis, išdirbę daugiau nei vienerius metus, ir esate užregistruotas kaip ieškantis darbo asmuo atitinkamoje įdarbinimo įstaigoje;
- ✓ jei esate tinkamai užregistruotas priverstinis bedarbis, išdirbę pagal terminuotą darbo sutartį mažiau negu vienerius metus arba tapęs bedarbiu ne savo noru per pirmuosius dvylika mėnesių, ir esate užregistruotas kaip ieškantis darbo asmuo atitinkamoje įdarbinimo įstaigoje. Šiuo atveju darbuotojo statusą išlaikote ne trumpiau kaip 6 mėnesius;
- ✓ jei dalyvaujate profesinio rengimo kursuose, tačiau tik tuo atveju, jei kursai susiję su ankstesniu darbu. Jei esate priverstinis bedarbis, profesinis rengimas nebūtinai turi būti susijęs su ankstesniu darbu;
- ✓ jei laikinai negalite dirbti dėl ligos ar nelaimingo atsitikimo.

„Išlaikyti“ darbuotojo statusą reiškia būti laikomam darbuotoju ir naudotis gyvenimo šioje šalyje teise ir socialinėmis lengvatomis.

Įgytą teisę nuolat gyventi šalyje prarasite tada, jei išvyksite iš priimančiosios valstybės narės ilgesniam negu dvejų metų ištisiam laikotarpiui.

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ TEISĖS

Bendrijos darbuotojo migranto šeimos narių padėtis yra palankesnė negu kitų trečiųjų šalių piliečių. Jie turi teisę lydėti darbuotoją migrantą į priimančiąją valstybę narę ir dirbti joje, neprivalėdami gauti leidimo dirbti.

Kitais atvejais valstybėje narėje norintiems dirbti trečiųjų šalių piliečiams taikomi tos valstybės narės nacionaliniai įstatymai. Daugeliu atvejų jie privalo gauti leidimą dirbti.

ES pasirašė su kai kuriomis trečiosiomis šalimis susitarimus, kuriuose numatytas vienodas šių šalių piliečių vertinimas darbo sąlygų atžvilgiu. Vadovaujantis šiais susitarimais, jei trečiųjų šalių piliečiai gauna leidimą dalyvauti valstybės narės darbo rinkoje pagal jos nacionalinius įstatymus, jie turi būti vertinami taip pat, kaip tos valstybės narės piliečiai.

Trečiosios šalies piliečiai, turintys leidimą įvažiuoti į vienos valstybės narės teritoriją, neturi teisės laisvai persikelti į kitą valstybę narę. Tie trečiųjų šalių piliečiai, kurie legaliai gyvena valstybės narės teritorijoje 5 metus ir įvykdę Direktyvoje 2003/109/EB nurodytas sąlygas, įgyja „ilgalaikio EB gyventojų statusą“ ir gali persikelti iš vienos valstybės narės į kitą, įvykdę tam tikrus reikalavimus, tarp kurių gali būti reikalavimas atlikti tam tikras nacionalines procedūras.

Direktyva 2003/109/EB netaikoma Airijai, Jungtinei Karalystei ir Danijai. Todėl šiose šalyse gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams nesuteikiama teisė įgyti „ilgalaikio EB gyventojų statuso“, taigi jie negali persikelti iš vienos valstybės narės į kitą. Be to, valstybėse narėse, kuriose taikoma ši direktyva, „ilgalaikio EB gyventojų statusą“ įgiję trečiųjų šalių piliečiai taip pat negalės persikelti į šias tris valstybes nares.

MINIMALUS EUROPIEČIŲ ATLYGINIMAS

Europos Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komiteto organizuojuose svarstymuose nagrinėta minimalaus atlyginimo reikšmė socialinei sanglaudai Europoje. Minimali alga Europoje svyruoja nuo 92 eurų Bulgarijoje iki 1570 eurų Liuksemburge, tuo tarpu trečdalis ES šalių minimalaus atlyginimo ribos apskritai nenustato. Beniliukso šalyse, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje minimalus atlyginimas peržengia 1200 eurų ribą. Bulgarijoje ir Latvijoje jis nesiekia 200 eurų. Panaši situacija ir Lietuvo-

je, nuo 2007 m. liepos 1 d. nustačiusioje 700 Lt minimalų mėnesinį atlyginimą.

Tuo tarpu septyniose ES valstybėse – Austrijoje, Danijoje, Italijoje, Kipre, Suomijoje, Švedijoje ir Vokietijoje – vyriausybės nenustato visiems sektoriams bendros minimalios algos – ją lemia kolektyviniai susitarimai.

Socialinė atskirtis Europoje vis dar didelė. Remiantis iki Bulgarijos ir Rumunijos įstojimo surinkta statistika, žemiau nacionalinės skurdo ribos gyvena 16 proc. ES gyventojų, tuo tarpu dar 8 proc. gresia ją peržengti. Daugiausia „skurstančių darbuotojų“ – tarp moterų, jaunimo ir senolių.

Už skurdo ribos atsidurti labiausiai rizikuoja Graikijos (13 proc.), Lenkijos ir Portugalijos (14 proc.) gyventojai. 2004 m. skurdžiai gyveno 9–10 proc. Švedijos ir Čekijos bei 21 proc. Lietuvos ir Lenkijos gyventojų.

Minimalių atlyginimų ir pajamų politika turi įtakos įvairioms ES politikos sritims bei laisvam darbo jėgos judėjimui Europoje.

2007 m. „Eurostat“ duomenimis, minimalūs atlyginimai ES šalyse euras per mėnesį yra šie:

Jungtinė Karalystė	1361	Belgija	1259
Malta	585	Slovėnija	522
Slovakija	205	Lenkija	246
Čekija	288	Vengrija	258
Estija	230	Airija	1403
Prancūzija	1254	Nyderlandai	1301
Liuksemburgas	1570	Portugalija	470
Ispanija	666	Lietuva	203
Latvija	172	Bulgarija	92
Kipras	631	Rumunija	114

KAIP UŽSITIKRINTI SAVO TEISES?

Jeigu darbuotojo migranto teisių nepaiso valstybės narės, kurioje jis dirba, nacionalinės valdžios institucijos arba darbdavys, reikia siekti, kad nacionalinės valdžios institucijos ištaisytų klaidą, jei konkreti taisyklė ar sprendimas prieštarauja EB laisvo darbuotojų judėjimo taisyklėms.

- ✓ ieškoti pagalbos, naudojantis SOLVIT sistema*;
- ✓ ieškoti pagalbos naudojantis Kelrodžio piliečiams tarnyba**;
- ✓ pateikti skundą Europos Komisijai, tačiau Komisija negalės įsikišti, jei problema susijusi su privataus darbdavio priimamais sprendimais. Todėl labai svarbu siekti, kad nacionalinės valdžios institucijos ištaisytų klaidą;
- ✓ nusiųsti peticiją Europos Parlamentui;
- ✓ kreiptis į teismą.

Visada reikia pasinaudoti visomis teisinėmis procedūromis ir apeliacijomis, kurios

prieinamos pagal nacionalinės teisės nuostatas. Kilus abejojimui, bylą svarstantis valstybės narės teismas gali Europos Teisingumo Teismui nusiųsti klausimą, kaip turėtų būti aiškinama tam tikra Bendrijos laisvo darbuotojų judėjimo taisyklė, jeigu nuo šio aiškinimo priklausys bylos sprendimas.

TEISĖ Į SOCIALINĘ APSAUGĄ

Socialinės apsaugos nuostatų apžvalga pateikta Europos Komisijos paskelbtame vadove „Bendrijos socialinės apsaugos nuostatos: jūsų teisės migruojant Europos Sąjungoje“. Jį rasite interneto svetainėje http://ec.europa.eu/employment_social/publications/2005

* <http://ec.europa.eu/solvit/>

** http://ec.europa.eu/citizensrights/signpost/front_end/

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Europos Komisijos Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių generalinio direktorato E 3 padalinio rankraštis „Norite dirbti kitoje ES valstybėje narėje? Sužinokite savo teises!“.
2. Vadovas „Laisvas darbuotojų judėjimas į naujasias valstybes nares ir iš jų: kaip tai bus taikoma praktikoje“.
3. Komisijos komunikatas „Laisvas darbuotojų judėjimas: kaip maksimaliai išnaudoti jo teikiamą naudą ir galimybes“, COM (2002) 694 galutinis, 2002-12-11.
4. Vadovas „Bendrijos socialinės apsaugos nuostatos: jūsų teisės migruojant Europos Sąjungoje“.
5. <http://www.europarl.europa.eu/news/public/story>